

سینمای دفاع مقدس در انتظار هوای تازه

هر ساله با رسیدن به سالگرد جنگ تحمیلی و آغاز هفته دفاع مقدس (31 شهریور تا 6 مهر)، بحث سینمای دفاع مقدس برای چند روزی در محافل سینمایی و رسانه‌ای گرم می‌شود...

هر ساله با رسیدن به سالگرد جنگ تحمیلی و آغاز هفته دفاع مقدس (31 شهریور تا 6 مهر)، بحث سینمای دفاع مقدس برای چند روزی در محافل سینمایی و رسانه‌ای گرم می‌شود و شاهد اظهار نظرهای مختلفی درباره این نوع سینما، آثار شاخص، چرایی کم‌سو شدن آن طی سال‌های اخیر (در قیاس با دهه‌های آغازین انقلاب) و... هستیم. بدیهی است که هشت سال جنگ ایران و عراق با تمام دشواری‌ها، مشکلات و هزینه‌های فراوانی که به مردم و کشور تحمیل کرد، اما در حوزه سینما منجر به خلق سینمایی شد که فیلم‌هایش برای همیشه ماندگار می‌ماند. فیلم‌هایی که برمبنای رشادت رزمندگان ایرانی شکل گرفتند و نه تنها در ایران که در تمام دنیا هم به شایستگی درخشیدند. اما واقعیت این است که این سینما در یک دهه اخیر نتوانست رسالت خودش را بدرستی انجام دهد و آثاری به یادماندنی مثل دهه 60 و 70 خلق کند. هرچند که بخشی از این روند طبیعی است و به دور شدن از زمان وقوع جنگ بر می‌گردد، اما نباید از نظر دور داشت که سینمای

دفاع مقدس به عنوان یک ژانر هنوز هم می‌تواند واقعیت‌های ناگفته جنگ را به شایستگی به تصویر بکشد.

با تمام این تفاسیر خوشبختانه هنوز هم شاهد فیلم‌هایی در ژانر دفاع مقدس (هر چند محدود اما تأثیرگذار) در سینمای ایران هستیم. فیلم‌هایی که علاوه بر روزهای جنگ، حواشی هشت سال دفاع مقدس را پررنگ‌تر از قبل در سینمای ایران بازتاب می‌دهند. در این گزارش نگاهی گذرا به فیلم‌های شاخص سینمای دفاع مقدس کرده‌ایم که در ادامه می‌خوانید:

الف) دهه 60: دهه 60 سینمای ایران دهه‌ای پر از اتفاق بود که سینما با آن شکل گرفت. دهه‌ای که بیشترین فیلم‌های جنگی در آن و البته با کمترین امکانات ساخته شد و به پرده سینماها آمد. اکثر فیلم‌های جنگی در آن دوران یا توسط کارگردان‌هایی ساخته شد که خود سابقه جبهه و جنگ داشتند و مدیوم سینمای جنگ را می‌شناختند یا مستندهای جنگی را به فیلم‌های خود راه می‌دادند. «عقاب‌ها»، «کانی مانگا» و «افق» از فیلم‌های این حوزه در دهه 60 بودند.

ب) دهه 70: دهه 70 یکی از پرکارترین دهه‌های سینمای جنگ و دفاع مقدس نام گرفت. فیلم‌ها اغلب براساس موضوع جنگ ساخته می‌شد و ماراتن فیلم‌های جنگی به راه افتاد. آن‌طور که به نظر می‌رسید جشنواره فیلم فجر در دهه 70 بیشترین سیم‌رغ‌های خود را به فیلم‌های جنگی واگذار کرد و فیلم‌های جنگی هم از خط داستان‌های ساده درآمده و با مضمون‌ها و ساختارهای متفاوت ساخته می‌شدند. «آبادانی‌ها» یا «جنگ نفتکش‌ها»، «بر بال فرشتگان»، «آژانس شیشه‌ای» و نیز فیلم موفق «از کرخه تا راین» از جمله فیلم‌های متفاوت در این دهه به شمار می‌رفتند.

ج) دهه 80: دهه 80 یکی از کم‌رونق‌ترین دهه‌ها در ساخت فیلم‌های جنگی بود و آثار سینمای جنگ در دهه 80 نتوانست همانند دوره‌های پیشین مورد توجه قرار بگیرد. «شب بخیر فرمانده» به کارگردانی انسیه شاه‌حسینی، «اتوبوس شب» به کارگردانی کیومرث پوراحمد، «اخراجی‌ها 1 و 2» ساخته مسعود ده‌نمکی و «روز سوم» به کارگردانی محمدحسین لطیفی از فیلم‌های مهم این حوزه در این سال‌ها بودند.

د) دهه 90: با نگاهی کلی به همین چند سال گذشته می‌توان متوجه شد که فیلم‌های مهم دفاع مقدس خلاصه می‌شود به چند فیلم که هم به لحاظ ساختار و هم نوع موضوعی که انتخاب شده، متفاوت با فیلم‌های جنگی سال‌های پیش است. این موضوع در فیلم‌های «ملکه» به کارگردانی محمدعلی شاه‌آهنگر یا فیلم «بوسیدن روی ماه» و نیز فیلم «شیار 143» هویدا است. در واقع صحنه‌های جنگی در این فیلم‌ها کمتر می‌بینیم، اما آنچه هست اتفاقاتی است که از حواشی جنگ به تصویر درآمده است.

عقاب‌ها:

ساخته ساموئل خاچیکیان پرتماشگرترین فیلم دفاع مقدس سینمای ایران بود که در بهترین زمان ممکن ساخته و به نمایش درآمد. استفاده از بازیگران محبوب و توانمند در کنار ریتم پرکشش فیلم، فیلمنامه جذاب و پرداخت مناسب همه دلایلی بود که باعث شد فیلم به مذاق تماشاگر خوش آید و صف‌های طولانی در کنار سینماهای نمایش‌دهنده «عقاب‌ها» پدید آید. سرانجام عقاب‌ها با 16 میلیون تومان فروش، در حالی که 30 درصد جمعیت شش میلیونی تهران فیلم را دیدند، پرفروش‌ترین فیلم سال 64 لقب گرفت.

کانی مانگا:

ساخته زنده‌یاد سیف‌الله داد، نسبت به عقاب‌ها دارای مونتاژ و صحنه‌های بهتری بود اما نتوانست رکورد فروش آن فیلم را جابه‌جا کند. در «کانی‌مانگا» صحنه‌های هوایی برخلاف عقاب‌ها روی میز مونتاژ ساخته نشد و برای اولین بار در سینمای ایران، صحنه‌های نبرد هلیکوپتر بازسازی شد. پرفروش‌ترین فیلم سال 67 با رقمی نزدیک به 12 میلیون تومان که در اکران شهرستان‌ها هم بسیار موفق بود، تا سال‌های سال اکران می‌شد و می‌فروخت.

افق:

ساخته رسول ملاقلی‌پور، یک فیلم جنگی خوش‌ساخت بود. افق دومین فیلم پرفروش ایران در سال 68 بود که یک میلیون نفر آن را تماشا کردند.

اخراجی‌ها 1:

نخستین فیلم دفاع مقدس و دومین اثری که پس از فیلم «آتش‌بس» توانست رکورد میلیاردری را قاطعانه از آن خود کند. این فیلم بعد از «لیلی با من است» دومین فیلم مهم سینمایی دفاع مقدس است که به جنگ با زاویه طنز می‌نگرد.

ملکه:

فیلمی است که بعضی‌ها آن را یک فیلم ضد جنگ دانستند. گرچه محمدعلی باشه‌آهنگر کارگردان این فیلم معتقد است «ملکه» روایت یک فیلم جنگی است که شاید خیلی‌ها آن را تجربه کرده باشند.

آژانس شیشه‌ای:

ساخته ابراهیم حاتمی‌کیا در فضای ملتهب سیاسی آن سال‌ها، فیلمی جنجال‌آفرین بود. فیلم پس از موفقیت در جشنواره فجر سال 76 به اکران درآمد و مورد استقبال مردم قرار گرفت. این فیلم حدود 170 میلیون تومان فروخت و باعث شد جایگاه حاتمی‌کیا در سینمای ایران بیشتر از گذشته به تثبیت برسد.

ساناز قنبری

سینما